

Å prøve å redde et menneske fra selvmord

Haldis Hjort

Privat praksis/SINTEF Helse, Oslo

Han ble født i landet X, langt borte. Foreldreløs, lærte tidlig gategutters ferdigheter. De eldre søsknene var gått inn i geriljaen og ville ikke vite av ham. Men han fikk etter hvert gå på en misjonsskole og bo i et kloster. Der var de snille mot ham, de hadde en glad kristendom. Han er fornøyd med barndommen sin; lærte å spille på trommer, danse og synge. Og han lærte å være *from*. Dette gammeldagse, rare ordet, som viste ham at Gud har en mening med livet ditt uansett hva som skjer, og du skal ikke hate dem som plager deg, men be for dem. Dette øvde han seg på fra han var ganske liten – «it's very difficult,» sier han og ler litt.

Mange arr

Da han var ti, fikk han gå på en god skole i nabolandet. Han elsket å lære, og fikk mange venner der. Men de to landene kom i krig, og han ble sendt tilbake etter tre år. Da han banket på døren til søsknenes hus, sa broren i døråpningen at de hadde ingen lillebror som så sånn ut, og han måtte gå. Han gråt og gråt. Fikk bo i kjelleren til en familie mot at han stelte tretti kuer og sleit med tungt husarbeid. Mannen i huset hadde det med å slå. Gutten var from da også og prøvde å be for mannen inni seg. En av kuene møtet alltid begeistret når han kom, og slikket ham på hånden. Kanskje reddet hun fromheten hans.

Han ble innkalt til militærtjeneste. Men han ville og kunne ikke bære gevær og skyte sine brødre i nabolandet. Han hadde lært ordet *pasifist* og innhyllet seg i det, som en varm identitet. Cellen i militærfengselet var en jordhule, så liten at han ikke kunne sitte oppreist eller snu seg, og han fikk liggesår. Mye annet fælt gjorde de med ham som jeg ikke vil fortelle. Men jeg har sett at han har mange arr på kroppen. Han klarte å flykte fra det mørke hullet, løp nedover «a beautiful valley», husker frihetsfølelsen. Flyktningen fløy! Men han ble tatt og torturert igjen.

Enda en gang klarte han å flykte, kom seg ut i ørkenen og vandret i sju dager. Nomader var snille og ga ham noe å overleve på. Han flakket rundt i flere land, var flink til å overleve på gatene fordi det hadde han lært som liten, og fordi så mange fikk lyst til å være snille mot ham. Han hadde hørt om Norge, det snilleste og rikeste land i hele verden, og kom seg dit.

I asylmottaket var han vel og lenge. Han var forbauset, ikke forbitret, over at flere av kjeltringene som nasket på landhandelen og ikke var vennlige mot lokalbefolkningen, etterhvert fikk asyl. Mens han ... Hvordan tenkte man i dette landet? Fromheten hadde gjort ham ren av hjertet; forbauselsen var ren og uten ironi. Han er slett ingen selv-undertrykker som føler han hadde mindre rett til asyl og beskyttelse enn alle andre. Nei, han er *verdig* som alle jordens flyktninger, men det er ikke hans sak å dømme om han har mer rett enn de som ser ut til å være kjeltringer.

Spartanske, men ikke umenneskelige

Psykoterapi er i hans kultur rare vestlige greier som det er vanskelig å forstå meningen med. Det er anstendig og greit nok å ha mistet et bein eller to. Men å ha angst og depresjon, og – det verste av alt – å stå i fare for å bli «gal», er skam, skam. Derfor kjempet han alene med dette. Å be til Gud, synge og spille trommer sammen med andre er lindring han klamrer seg til. Så kom det første avslagsbrevet fra Utlendingsdirektoratet, undertegnet saksbehandler A og B, der de skrev at fengslene i X er «spartanske, men ikke umenneskelige». Dette nørte voldsomt opp under angstens bål. Endelig

ville han åpne seg og fortelle om dette bålet til den norske psykologen, som også kunne skrive en helseerklæring om psykiske problemer vedlagt klagen til UDI.

Fortvilelsen veltet ut av ham. Han har flust med såkalte posttraumatiske stress-symptomer; «flashbacks» med ufrivillige indre bilder av hva torturistene gjorde, urolig søvn med mareritt der han gjenopplever fengselet, konsentrasjonsproblemer, dårlig matlyst. Og han har selvmordstanker. Han vet at det er synd. Den største synd av alle er å sette tankene ut i livet – det finnes vel ikke tilgivelse for det? For «God has a meaning with your life» – uansett. Men etter at avslaget kom, ble han fristet til å tenke at han heller vil dø i Norge enn å sendes tilbake til X. Når han står på Nationaltheatret stasjon og ser toget komme susende mot seg, dukker bildene opp inni ham av torturistene i de «spartanske» fengslene langt, langt borte.

Psykologen skrev en uttalelse om den psykiske helsetilstanden hans. Hun hadde hørt at saksbehandlere i UDI absolutt ikke vil høre om at selvmords-tanker oppstår eller blir sterkere ved deres avslag. *Psykiske symptomer bør mest mulig relateres til hva som hendte asylsøkeren i landet han flyktet fra.* «Har ikke UDI noen kunnskap om traumer, om sirkularitet i psykiske reaksjoner?» undret psykologen, «folk flest skjønner jo at symptomer blir sterkere når personen står i fare for å oppleve igjen det som var så skremmende». Men UDI synes ikke å være åpen for dette. Argumenter om at asylsøkeren må behandles i Norge for den psykiske lidelsen han ble påført, *kan* derimot brukes (adekvat behandling for posttraumatisk stresslidelse er ikke lett å oppdrive i ørkenlandet X). Psykologen var fristet til å nevne i uttalelsen at asylsøkeren ber for A og B som skrev avslagsbrevet, men fant at det ikke var så taktisk.

Nylig har Høykommisæren gitt råd om at man ikke bør sende militærnektete tilbake til X for tiden, det er meget farlig for dem. Vil UDI høre på Høykommisæren? Erna sier at alle asylsøkere som får avslag, vil bli «tatt imot» av landene de kommer fra. Vår venn venter på ny vurdering. Han våkner hver natt og tenker «UDI ja eller UDI nei?», og er alltid redd når posten kommer. «Hope is my bread,» forteller denne tynne gutten. Skulle det verste skje, vil han prøve å tenke at selv om UDI gir ham avslag, vil Gud aldri gi ham avslag.

Jeg kommer på begynnelsen av Wergelands dikt *Røst i Ørkenen*, skrevet for 150 år siden:

«Kristenfolkets Hjerter skulde/ være varme Julebrød/ honningfulde/ nok for hele Verdens Nød/ om den kommer som en Gjest...».

Vi som arbeider innen psykisk helsearbeid har en oppgave i å fortelle UDI om traumemekanismer. Men jeg tror jeg skjønner hvorfor UDI ikke vil høre snakk om psykiske reaksjoner på sine avslag. Hva tror dere?